

OLİMPİYAT VE DÜNYA KUPASI ORGANİZASYONLARINA EKONOMİ-POLİTİK BAKIŞ

A Political-Economic Perspective to Olympic and World Cup Organisations

Yavuz Yıldırım*
Kerem Gökten**

Öz

Uluslararası spor organizasyonları, siyasal ve ekonomik tartışmaları bünyesinde fazlasıyla barındırmaktadır. Özellikle Olimpiyatlar ve Dünya Kupası gibi dünya çapında milyarlarca kişinin hayatlarına az veya çok temas eden organizasyonlar, siyasal ekonominin daha fazla incelemesi gereken konulardır. Çalışmanın amacı, uluslararası sportif organizasyonlarını küresel siyaset ve ekonomik ilişkiler çerçevesinde değerlendirip, ev sahibi kent ve ülkelerin ekonomisinde yaşanan değişimi anlamak ve açıklamaktır. 2000'lerin başında BRICS ülkeleri (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika) ve gelişmekte olan ülkeler organizasyonlara ev sahipliği yaparken, ev sahiplikleri önümüzdeki on yıllarda yeniden merkez ülkelere yönelmektedir. Bu durum, büyük sportif organizasyonların yarattığı beklentilerin düşüşte olduğu şeklinde yorumlanabilir. Çalışmada gösterildiği gibi bu organizasyonlarda ekonomik eksenli bir siyasal boyut, sportif yarışma ideallerinin çok ötesine geçmiştir. Çalışmanın en önemli sonucu, Olimpiyat ve Dünya Kupası organizasyonlarının kamu kaynaklarıyla finanse edilmekten vazgeçilip bir sermaye değerlendirme alanı olarak küresel sermayenin ilişki ağı içindeki yerini aldığıdır

Anahtar Sözcükler: Olimpiyatlar, Dünya Kupası, Spor, Ekonomik-Politik, Uluslararası Organizasyonlar.

* Dr. Öğr. Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Niğde, Türkiye / yavuzy82@gmail.com, ORCID Numarası:000-002-1031-1537

Assit. Prof., Niğde Ömer Halisdemir University, Faculty of Economic and Administrative Sciences, Department of Economics, Department of Political Science and International Relations, Niğde, Turkey, ORCID Number:000-002-1031-1537

** Dr. Öğr. Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İİBF, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü, Niğde, Türkiye / keremgokten@gmail.com, ORCID Numarası: 000-002-1876-2412

Assist. Prof., Niğde Ömer Halisdemir University, Faculty of Economic and Administrative Sciences, Department of International Trade and Logistics, Niğde, Turkey, ORCID Number: 000-002-1876-2412

Geliş Tarihi / Received: 12.10.2018 - Kabul Tarihi / Accepted: 04.11.2018

Abstract

International sport organizations have contain many political and economic debates. Especially the organizations such as Olympics and World Cup that have an impact on life of billions much or less are issues that need further consideration by socio-economic perspective. The aim of the study is to understand and explain the changes in the economy of the host cities and countries by evaluating international sport organizations within the framework of global politics and economic relations. In the first decades of 2000s, while BRICS countries (Brasil, Russia, India, China, South Africa) and developing countries were hosting host organizations, in the next decades these organizations are headed back to the central countries. This situation can be interpreted as the expectations of big sport organizations are in decline. As shown in the study, a political dimension with an economic axis has gone beyond the ideals of sporting competition in these organizations. The most important result of the study is that the Olympic Games and World Cup organizations have placed in the network of global capital as a capital valuation area and have not financed by public resources.

Keywords: Olympics, World Cup, Sport, Economy Politics, International Organizations.

Giriş

Tarihsel süreçte spor, güç gösterisinin ve rekabetin bireysel düzeyden toplumsal hale geldiği bir ortam oluşturmuştur. Antik Yunan ve Roma'dan bu yana sporun fiziksel ve fikirselsel bir çekişme alanı olduğu bilinmektedir. Modern dönemde, özellikle ulus-devletle beraber sportif başarılar, bağımsızlığın, ekonomik gücün veya ideolojik sağlamlığın göstergeleri olarak sunulmuştur. Sportif faaliyetler, çoğunlukla eğlence veya kısa süreli bir araya gelişler olarak ele alınır ya da bu etkinliklerde sporcuların ve oyunların teknik ve fiziksel boyutları öne çıkartılır. Ancak konunun siyasal ve ekonomik kavramlarla açıklanabilecek çokça boyutu vardır. Özellikle uluslararası spor organizasyonları, aşağıda da örnekleri verilecek olan siyasal ve ekonomik tartışmaları bünyesinde fazlasıyla barındırmaktadır. Bunun yanı sıra çeşitli alt başlıklarda da sporun farklı konularla ilişkisi kurulabilir. Örneğin, göçmenlik, vatandaşlık, çokkültürlülük, feminizm, iletişim ve medya, tıbbi analizler, teknolojik yarışma gibi farklı alanları da içine alacak şekilde genişleyen sportif konular, disiplinlerarası pek çok incelemenin konusu olabilir. Dolayısıyla bu yazı sportif organizasyonları, kültürel, siyasal ve ekonomik boyutlarıyla birlikte düşünmeyi önermektedir.

Sportif faaliyetlerin ekonomik hacimlerinin giderek artması, organizasyonların uluslararası ilişkilerdeki çeşitli yaklaşma ve uzaklaşmaları simgelemesi, kentsel peyzajın dönüştürülmesi, bütün bunlar için yasama ve yürütme süreçlerinin çalıştırılması gibi durumlar göz önüne alınacak olursa bu organizasyonların, sportif alanın ötesine geçtiği ve insani ilişkileri etkilediği açıkça görülebilir. Özellikle Olimpiyatlar ve Dünya Kupası gibi dünya çapında milyarlarca kişinin hayatına az veya çok temas eden

organizasyonlar,uluslararası politik ekonominin daha fazla incelemesi gereken konulardır. Bu yazı da, konunun bu boyutunu öne çıkaracak ve uluslararası spor organizasyonlarının siyasal tartışmalar ve ekonomi politik bir perspektifle nasıl yorumlanabileceğine odaklanılacaktır.

1894 yılında kurulan Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC) ve 1904 yılında kurulan Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği (FIFA), bu alanın iki sembolik ve belirleyici kurumu olarak yüzyılı aşan geçmişe sahiptir. 7 üyeye başlayan FIFA, bugün 200'den fazla federasyonun birliğine dönüştürken Olimpiyatlar da her ülkenin kendi bayrağını, kültürünü ve değerlerini yansıtmaya şansı bulduğu bir kapsayıcılığa ulaşmıştır. Bu kurumların kontrolünde düzenlenen, 1896'daki ilk olimpiyat oyunları ve 1930'daki ilk Dünya Kupası ile konunun kurumsal boyutu ve uluslararası niteliği zamanla artmıştır. FIFA ile IOC'nin kendi içerisindeki ve aday/ev sahibi ülkeler arasındaki ilişki üzerine sorgulamalar da artarken bu eleştiriler, ancak küresel siyasal ve ekonomik durumun içerisinde anlaşılabilir. Diğer bir deyişle konu, neoliberal küreselleşmenin ve hegemonik düzenin sorgulanmasıyla eşdeğer bir hatta ilerlemektedir. Dolayısıyla bu yazının çıkış noktası olan uluslararası spor organizasyonlarını siyasal-ekonomik bir eleştiriye tabi tutmak, bugün için oldukça kritik önemdedir. Ulusal hükümetlerin, bölgesel işbirliklerinin ve küresel ekonomik düzenin rollerini teorik ve pratik düzeyde anlamadan, bu organizasyonların nitelik ve işlevlerini açıklamak oldukça zordur.

Sıklıkla dile getirildiği gibi endüstriyel hale gelen sporun pek çok branşı, neredeyse tamamen çok-uluslu şirketlerin yarıştığı ve boy gösterdiği bir alandır. Bu noktada uluslararası sportif faaliyetlerin aktörleri devletler ve onların sporcuları olsa da, artık görünür biçimde sponsor ve şirketler olmadan bu alanın varlığını sürdürmesi mümkün değildir; dolayısıyla aynı zamanda yarışanlar, ekonomik güçleri bir çok ulus-devleti aşan şirketlerdir.

Bu çalışmanın amacı, uluslararası sportif organizasyonları küresel siyaset ve ekonomik ilişkilerin çerçevesinde değerlendirip özellikle son organizasyonlar başta olmak üzere, ev sahibi kent ve ülkelerin ekonomisinde yaşanan değişimi anlamak ve açıklamaktır. Konu Türkçe literatürde de gittikçe ilgi görmektedir ve çeşitli alanlardan akademisyenlerin analizleri bulunmaktadır (Yıldız ve Ayas Aydın, 2013; Karahan, 2015; Ak, 2015; Gözüipek, 2017; Öncel, 2018). Ancak bu çalışmada oyunların sosyo-politik ve politik-ekonomi boyutlarına odaklanılarak, mümkün olduğunca ilk kaynaklara ve yabancı literatürdeki incelemelere ulaşılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın argümanı, Olimpiyat Oyunları ve Dünya Kupası organizasyonlarının seyrinin, küresel sermayenin

pazar arayışı içerisinde değerlendirilebileceğidir. Konuya bu açıdan bakmak, sermayenin akışını gözlemek açısından bir fırsat sunacaktır. Böylece oyunlar ve pazar ilişkilerinin birlikte değişen doğasına dair tespitler yapmak mümkün olacaktır. Aşağıda değinileceği gibi, 2000'lerin başında BRICS ülkeleri (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika) ve gelişmekte olan ülkelerin organizasyonlara ev sahipliği yapma durumu, önümüzdeki on yıllarda yeniden merkez ülkelerin ev sahipliğine doğru gitmektedir. Bu durum, büyük sportif organizasyonların yarattığı imaj, saygınlık ve ekonomik kazanım yönündeki beklentilerin düşüşte olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Oyunlar ve Uluslararası Politik Ekonomiyle Kurduğu İlişki

Sporun bir diplomasi aracı olarak doğrudan ve dolaylı etkileri bulunmaktadır ve büyük sportif organizasyonlar var olan siyasi yapının ve ilişkilerin içinde yeniden anlam kazanır (Espy, 1981). Oyunların hayata geçtiği dönemdeki tartışmalar, organizasyonlara doğrudan etki etmiştir. Özellikle faşizmin yükselişi ve devamındaki İkinci Dünya Savaşı yılları, sonrasında Soğuk Savaş döneminde gerek ev sahibi ülkeler gerekse katılımcı ülkeler açısından Olimpiyat oyunları ve Dünya Kupası organizasyonları çeşitli mesajlar vermek için bir temsil imkanı sunmuştur. Küreselleşme ve değişen küresel ekonomik düzenle beraber de söz konusu etkiler artarak devam etmiştir. Aşağıda buna dair farklı dönemlerden belli başlı örnekler verilecektir. Sportif organizasyonlar, giderek daha fazla siyasal ve ekonomik süreçlerin konusu haline gelmiştir. Bu şekilde oyunların ekonomi politişinin incelenmesi önem kazanmıştır.

Oyunlarda öne çıkan mesajların medya aracılığıyla iletilmesi 20. Yüzyılın ilk yarısından beri önemlidir. Medya aracılığıyla oyunların kitleselleşmesi, siyasal ve ekonomik bağlantıların kurulması açısından kritik bir eşiktir. 1934 Dünya Kupası radyodan yayımlanan ilk organizasyon olurken, 1936 Olimpiyatlarını da üç yüz milyondan fazla kişinin radyodan takip ettiği belirtilmektedir (Murray, 2003:3). Örneğin, İtalya'da düzenlenen 1934 Dünya Kupası ve Almanya/Berlin'de düzenlenen 1936 Olimpiyatları, yükselen faşizmin o dönem için barışçıl olarak kalabileceğine ve yeni kurulan İtalya'nın ve Almanya'nın görkemine dair vurgular içermekteydi (Tomlinson ve Young, 2006:6-7).

Keza 1936 Berlin, Nazilerin Yeni Almanya'sının propagandasına sahne olması nedeniyle siyaset-spor ilişkisi bağlamında en çok incelenen oyunlardan biri olmuştur (Kass, 1976; Guttman, 1998; Krüger, 2003; Mackenzie, 2003; Large ve Large, 2016). Hitler ve Nazi Partisi Alman ırkının üstünlüğü iddiasıyla oyunlarda Alman sporcularının kesin başarısını beklese de özellikle ABD'li siyahi atlet Jessie Owens'ın Alman rakibini geride bırakarak

gösterdiği başarılar, o dönemde asıl gündem olmuştur. Naziler oyunları film haline getirerek medyatik propagandanın aracı haline dönüştürmüşlerdir. Bu oyunların, Almanya’da ve Almanca konuşulan ülkelerde Hitler’in popülerliğini ve Nazi Almanyası’na duyulan hayranlığı artırdığı vurgulanmaktadır (Krüger, 2003: 35). Demokratik ülkeler ve Sovyetler, Nazilerin bu taktiklerini karşılamakta o dönem için hazırlıksızdı veya umursamaz durumdaydılar; dolayısıyla bu propagandaya karşı önemli bir tepki olmadı (Murray, 2003:14). Aslında bu tepkisizlik, Almanlar tarafından ‘hızlı savaş’ olması beklenen İkinci Dünya Savaşı’nın nasıl evrileceğinin de göstergelerinden biriydi. Organizasyonların, ev sahibi ve yarışmacı ülkelerin iç ve dış siyasetlerine etkisi ve milliyetçi duyguları yükseltmesi pek çok oyunda kendini yeniden göstermiştir. Örneğin, 1956 Olimpiyatlarında sutopun Macaristan-Sovyetler karşılaşmasında Macarların galibiyeti, Sovyetlerin Macaristan’ı işgalinin rövanşı olarak görülmüştür. Bu oyunlara bazı ülkeler Sovyetlerin bu işgalini protesto için katılmamışlardı (Abrams, 2013: 14; 118).

Kitle iletişim araçlarının gelişimi, oyunlarda verilmek istenen mesajların artmasına ve daha geniş kesimlere yayılmasına olanak tanımıştır. 1964 Tokyo Olimpiyatları ve 1966 İngiltere’deki Dünya Kupası organizasyonların medya eksenli hale gelmesinde kritik önemdediler çünkü bu organizasyonlar televizyondan yayınlanmaya başlanmıştı (Tomlinson ve Young, 2006: 8). Medya ve yayın konusu, siyasi hedeflerin ötesine geçerek daha sonra değinilecek olan olimpiyatların ekonomik etkilerinde gittikçe önemli bir paya kavuşmuş ve oyunların en önemli gelir kalemi haline gelmiştir. Öte yandan 1972 Münih Olimpiyatları’nda İsrailli sporcuların kaçırılması, Filistin ve Orta Doğu gündemini oyunların merkezine taşırken; 1978 Dünya Kupası’na cunta yönetimindeki Arjantin’in ev sahipliği yapması, Doğu-Batı ilişkilerindeki gerginliği yansıtan örneklerdendir. Soğuk Savaş’ın gerginlikleri, bu dönemdeki bütün oyunlarda görülmüştür.

Arka arkaya düzenlenen ve iki farklı ideolojinin fotoğrafını veren 1980 Moskova ve 1984 Los Angeles Olimpiyatları, Soğuk Savaş’ın dengelerini ve propaganda mücadelesini kazanma yönündeki kritik olaylardı (Gutmann, 1988). ABD, 1980 Moskova’yı boykot etti. Bu durum, yoğun bir iç ve dış siyasi tartışmanın etrafında gelişen süreç sonunda Başkan Carter yönetiminin uyguladığı baskıyla 62 ülkenin de katılmamasına evrilmiş ve 81 ülkeli oyunlar, 1956’dan sonra en düşük katılım olarak tarihe geçmiştir (Abrams, 2013:125-130). Ancak ABD’nin Avrupa’daki tarihi müttefiki İngiltere boykot kararına katılmazken, Avrupa ülkeleri de katılım göstermiştir. Karşılık olarak 1984 Los Angeles Oyunları’na Romanya ve Yugoslavya dışında Sovyetler Birliği ve

16 Doğu Bloku ülkesi katılmamıştır (Abrams, 2013: 136). Bu durum olimpik idealleri hayata geçirmekle görevli IOC'nin başarısızlığı olarak da görülebilir. IOC, daha sonra oyunları boykot eden ülkelerin organizasyondan çıkarılacağını duyurmuştur. "Hamburger olimpiyatları" (Tomlinson, 2006) olarak da anılan 1984 sonrası olimpiyatların Amerikan-tarzı ticarileşmesi artmıştır. Kaldı ki, 1984 Olimpiyatları'na tek aday Los Angeles şehri olmuştur. 1972'nin silahlı olayları ve 1976 Montreal kent yönetiminin ekonomik iflası nedeniyle 1984 Oyunları adaylık sürecinde başka aday çıkmamıştır (McBride, 2018).

Keza 1982 Dünya Kupası ve 1992 Barcelona Olimpiyatları da Franco sonrası İspanya'nın kalkınma ve yeniden toparlanma hamleleri olarak görülmektedir. Özellikle Barcelona'nın olimpik oyunlara ev sahipliği yapması sürecinde gerçekleşen alt yapı yatırımları, kentin turizm potansiyelinin başarıyla kullanılması, bu kentin başkent Madrid karşısında yeniden canlanması olarak yorumlanmaktadır (Tomlinson ve Young, 2006:9-11; McBride, 2018). Belli başlı bu örnekler, oyunların ve organizasyonların sadece sportif bir boyutu olmadığını, bunun ötesinde siyasal ve ekonomik boyutları barındırdığının göstergeleridir. Tarihsel süreçte bu ilişki ağı, geçmişte hegemonya mücadelelerinden yoğun biçimde etkilenirken, günümüzde uluslararası mali sermayenin birikim önceliklerinden etkilenmektedir.

Oyunların siyasetle ilişkisi, sadece devletlerarası ilişkiler değil ülkenin sosyolojik imajı ve tarihsel arkaplanına dair tartışmalara dair de veriler içerir. Özellikle oyunların idealleri gereği farklılıkları bir arada bulundurmamak çok kültürlülük, tolerans ve farklılık gibi görece liberal değerlerin öne çıkması, yakın dönem oyunlarda kendini daha çok göstermektedir. Örneğin Sidney'in adaylık sürecinde heyetin başında Aborjin kökenli bir bürokratin yer alması, ülkenin kökleriyle olan bağıını öne çıkarmak için kullanılsa da o döneme kadar etnik grupların kamu politikalarını belirlemedeki etkisi oldukça düşüktü. Ancak küresel bir organizasyon için yerel farklılıkların kullanılması, kentini kendini pazarlaması için bir araç olarak kullanıldı (Nauright, 2004: 1328-1330). Aday kentler ve ülkeler, diğer adaylar ve önceki organizasyonlardan kendilerini farklı kılmak ve aynı zamanda ulus-ötesi şirketlerin yerel pazarlara açılmasını sağlamak için bu tarz yöntemleri kullanmaktadır. Çünkü başta Dünya Kupası olmak üzere uluslararası sportif organizasyonlara ev sahipliği yapmak, gelişmiş ülke kategorisine kabul edildiğinin emarelerinden biri olarak görülür. Bu durum özellikle yakın dönemlerde organizasyonların birer pazar ve ekonomik faaliyete dönüşmesiyle beraber artmıştır. Medya ve pazar ilişkilerinin yön vermeye başladığı uluslararası organizasyonlar, yeni ekonomik gelişme stratejilerinin bir parçası olurken izleyiciler de

sportif boyutun ötesinde yeni geliştirilen mekanların ve şehirlerin tüketimine yönlendirilmektedir (Nauright, 2004: 1334). Bir sonraki başlıkta daha yakın dönemdeki örneklere değinilecekse de, 2000'lerin başından itibaren bu ilişkinin yoğunlaşarak arttığını belirtmek gerekir. Küreselleşme döneminin etkilerini bu açıdan oyunlar üzerinden izlemek mümkündür.

Benzer bir durum Güney Afrika'nın 2010 Dünya Kupası adaylık ve ev sahipliği süreçlerinde de görülebilir. Tarihinde ilk kez Afrika kıtasında düzenlenen 2010 Dünya Kupası, Güney Afrika heyeti tarafından "küresel haritada yer bulmak ve bir ulusun hesaba katılması" olarak yorumlanmıştı (Alegi, 2008: 397). Ülke 1995 Rugby Dünya Kupası ve 1996 Afrika (Futbol) Uluslar Kupası'na ev sahipliği yaparken, "gökkuşağı milliyetçiliği" sloganını öne çıkararak farklı etnik kökenleri bir araya getirdiğini vurgulamıştı. Başkan Mbeki, adaylık sürecindeki son konuşmasında Güney Afrika'nın kazanmasının "Afrika Rönesansı" olacağını savunmaktaydı. Adaylığı kazandıktan sonra beş yeni Dünya Kupası stadyumunun inşasıyla ilgili FIFA'nın talepleri, yerel ve merkezi hükümetler arasında stadyumun yeri ve harcanacak bütçe konusundaki gerginlikler, hazırlık dönemine damga vurdu (Alegi, 2008: 405-408). Cornelissen'e (2007) göre de 2010 Dünya Kupası'nın Güney Afrika'ya verilmesi, ülkenin ticari piyasalara açılması ve sporun küresel ekonomisinin yayılması için bir fırsat olarak görüldü. Bu açıdan küresel sermayenin merkez ülkelerden yükselen piyasalara doğru yönelimi çerçevesinde, uluslararası sportif organizasyonların önemli bir yer aldığı söylenebilir. BRICS ülkelerinin bu noktada son on yılda öne çıktığı görülmektedir. 2008 Olimpiyatları, çeşitli hava kirliliği tartışmalarına rağmen Pekin'de (Çin) düzenlenirken, 2014 Dünya Kupası'nı ve 2016 Olimpiyatları'nı Brezilya düzenlemiştir. 2014 Kış Olimpiyatları ve 2018 Dünya Kupası da Rusya'da gerçekleşmiştir. Hindistan'ın 2010 yılında ev sahipliği yaptığı Commonwealth Oyunları da dikkate alındığında, 2008-2018 yılları arasında BRICS ülkelerinin tamamının en az bir uluslararası spor organizasyonuna ev sahipliği yaptığı görülmektedir (Bauman; Matheson, 2013, 5-6). Tabii ki adaylık sürecinin yaklaşık 10 yıl önceden başladığı ve ev sahibi ülkenin 5 yıl önceden açıklandığı düşünülecek olursa, 2000'lerin başından itibaren merkezden gelişme sürecinde bulunan ülkelere yönelen sermaye akımlarının etkisini burada görmek mümkündür.

Bu açıdan her bir organizasyonun ev sahibi ülkenin koşullarına göre kendi içinde sahip olduğu anlam ve önem bulunmaktadır. Bu durum, Soğuk Savaş dönemine göre yakın zamanlarda kısmen farklılaşmıştır. Doğrudan uluslararası siyaset dinamiklerinden ziyade kültürel, sosyolojik ve ekonomik faktörlerin belirleyiciliği artmıştır. Ülkeler adaylık sürecinden itibaren

kendilerini anlatma, kendi hikayelerini uluslararası camiada kabul ettirme ve devamında ortaya koydukları performansla ülkenin tanıtım ve reklamı için bu organizasyonları üstlenmeyi bir başarı ve övünç kaynağı olarak sunmaktadır. Kent ve organizasyonlar bir 'ürün' olarak görülürken adaylık aşaması ve oyunların icrası, ticari olarak 'yönetilmesi gereken' bir süreç olarak ele alınmaktadır. Beklenen başarının (veya kârın) sağlanması için yenilenen stadyumlar, salonlar, olimpiyat köyleri için, bütçe başta olmak üzere, çeşitli siyasi ve idari kararlar alınmaktadır. Dolayısıyla sportif oyunlar, ülkelerin siyasi tarih ve kültüre dair anlatıları kadar, yaptıkları harcamalarla beraber bir ekonomik güç gösterisi haline gelmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde bu durum gelişmiş ülkelere göre daha yoğun hissedilmektedir. Küreselleşme süresinde gelişmekte olan ülkeler, bu tür büyük organizasyonları iç ve dış siyasal/ekonomik amaçları için daha yoğun kullanmaktadır. Güney Afrika ve Brezilya örneklerinde de görülebileceği üzere uluslararası topluluğa vermek istedikleri,örneğin kolonyal geçmişleri ya da sosyolojik farklılıklarından doğan, belli bir mesaj ya da aslında var olan ekonomik güçlerinden daha fazlasına sahip olduklarına dair bir düşünce yaratmak oyunların organizasyonunun önüne geçmektedir (Cornelissen ve Swart, 2006: 111). Benzer biçimde, Rusya'nın kısa aralıklarla ev sahipliği yaptığı büyük organizasyonlar, Putin'in ulus inşası projesine katkı sunmaktadır (Hall, 2018)¹. Andrews'in (2012, 2016) belirttiği gibi oyunlar, politik gösteri haline geldikleri için geç kapitalizmin ve neoliberal düzenin bir parçasıdır. Böylece oyunlar, kamusal amaçlar ve çıkarlardan ziyade özel çıkarların lehine işlerken; gelirin yeniden dağılmasını sağlayan sosyal bir bakış açısından ziyade tüketim ve kar odaklı bir yaklaşımın kontrolü altındadır (Horne, 2016). Dolayısıyla IOC ve FIFA'nın bugünkü haliyle sportif ideallerin değil, küresel ekonomik dengelerin yöneticisi ve sportif etkinliklere ayrılan fonların dünya çapında nasıl dağılacakını yöneten birer ekonomik aktör olduğu öne sürülebilir. Tam da bu nedenle bu kurumların yönetimindeki yolsuzluk ve anti-demokratik uygulamalara dair eleştiriler, suçlamalar ve istifalar artmıştır. Özellikle ev sahibi ülke üzerinde baskılar ve kontrol açısından FIFA'nın rolünün daha belirgin olduğu söylenebilir. Bu bağlamda oyunların parasal kontrolünü yöneten FIFA'nın uluslararası bir kuruluş olarak devletlerin ve hükümetlerin alacağı kararlarda etkisi oldukça belirgindir. Yazının genelinde vurgulandığı gibi, oyunlar sadece düzenleyici yerel ev sahibinin kontrolünde ilerlememektedir.

Oyunlara Dair Çeşitli Ekonomik Verilere Bakış

Oyunların ekonomi politikğine dair yukarıda çizilen tarihsel ve genel arka plandan sonra bu bölümde oyunların maliyetleri, yapılan harcamalar, işsizlik ve turizm gibi noktalarda etkilerine ve bu konularda yapılan tartışmalara

bakılacaktır. Özellikle yazının yazıldığı dönemden önceki son oyunlara dair verilere odaklanılacaktır. Bu veriler, değişen siyasi ve ekonomik ilişkiler perspektifinde ele alınacaktır.

Küresel çapta ekonomik ilişkilerin siyaseti ciddi ölçüde etkilediği bir dönemde, uluslararası sportif organizasyonların bu durumdan etkilenmemesi beklenemezdi. 1990'lı yıllarda kültür, kimlik ya da demokrasi gibi tartışmalardan etkilenen siyasal alanda da bu kavramlar ekonomiyle ilintili olarak ele alınmaktadır. Bu açıdan Olimpiyatlar ve Dünya Kupası gibi organizasyonlar, ideolojik çerçeve ya da ikili düşmanlıkların etkisinden ziyade, aday ülkelerin küresel pazarda yer alabilmek ve bu pazarın nimetlerinden yararlanabilmek için yarıştığı bir alan olmuştur. Ancak oyunların her zaman bu yöndeki beklentileri karşıladığını söylemek mümkün değildir. Oyunların maliyetine yönelik tartışmalar, yapılacak modelleme ya da hesaplanacak girdiye göre farklılık göstermektedir. Keza uzun ve kısa vadeli sonuçların ele alınışı da farklılık göstermektedir. Ancak yayın geliri ve turist akışı gibi alanlarda tespitler yapmak daha kolaydır. Esasen 1984'ün ardından, 1994 Dünya Kupası ve 1996 Atlanta Olimpiyatları'yla beraber ABD organizasyonlara kısa sürede fazlaca ev sahipliği yapmıştır. Soğuk Savaş sonrasında oyunların nasıl şekilleneceğine dair ABD'nin diğer ülkelere yol gösterdiği söylenebilir.

Sterken'in (2004) 2004 Olimpiyatları ve 2002 Dünya Kupası'na kadar organizasyonları inceleyerek yaptığı araştırma, toplamda Olimpiyat oyunlarının yarattığı ekonomik gelişmenin Dünya Kupası organizasyonlarından daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, olimpiyatların daha kapsayıcı ve büyük organizasyonlar olduğu ve daha fazla yatırım ve harcama gerektirdiği şeklinde yorumlanabilir. Keza yukarıda değinildiği FIFA, kendi organize ettiği oyunların ekonomik akışını daha sıkı kontrol etmektedir. Dünya Kupası'nın stadyum dışındaki alanları daha az kapsamayı, ülkelerin yaptığı yatırım ve harcamaların kısıtlı kalmasına neden olmaktadır. Kent ve ülkelerin adaylık sürecinin yaklaşık 10 yıl öncesinden başladığı ve kazananın 5-6 yıl öncesinden duyurulduğu bir süreçte, ekonomik etkilerin hesaplanmasının 10-12 yıllık bir süreci kapsayacağı ileri sürülebilir.

Preuss'un (2004:7-8) incelemesinde olimpiyatlar ekonomik açıdan dört döneme (1896-1968; 1969-80; 1981-2003; 2004-2008), ayrılmıştır. Buna göre ilk dönemde (1896-1968) olimpiyatların ekonomik etkisi çok fazla dikkate alınmamıştır ve bu döneme ait raporlamalar sınırlı düzeydedir. 1969-1980 arası dönem, oyunların devasa bir büyüme göstermesi nedeniyle finansal kaynakların daha fazla arandığı, televizyon ve yayın geliri gibi kalemlerin öne

çıkacağı oyunlardır. Ancak bu dönem olimpiyatların ağırlıklı olarak kamusal finansmanla yürütüldüğü dönemdir. 1980’le beraber dönemin IOC Başkanı Samaranch’ın yürüttüğü uygulamalarla olimpiyatların ticarileşmesinin önü açılmıştır. 1984 adaylık sürecindeki krizin yeniden yaşanmaması ve oyunların devamlılığını sağlamak açısından, ülkelerin aday olması için bu organizasyonların cazibeli tarafının gösterilmesi şart olmuştur. Bunun için de ekonomik göstergelerin önemi artmaktadır. Ancak Güney Afrika ve Brezilya örneklerinde görüldüğü gibi ülkeler hazırlıklar sürecinde, yine bu ekonomik tartışmalar nedeniyle, çeşitli grevler ve protestolarla karşılaşmıştır. Dolayısıyla yukarıda değinilen uluslararası siyasetteki imaj parlatma gayretinin ülkelerin iç siyasetinde olumlu etkilere dönüştüğü söylenemez. Organizasyonların ekonomik ve sosyal cazibesini yitirmesiyle yeniden merkez ülkelere doğru gittiği görülmektedir. 2024 Olimpiyatları Paris’e ve 2028 Olimpiyatları Los Angeles’a verilmiştir; 2022 Dünya kupası da futbol kültürünün pek olmadığı Katar’da yapılacakken 2026 Dünya Kupası da Kanada, Meksika ve ABD ortak ev sahipliğine verilmiştir. Zimbalist’e göre (2015:4-5) 1970’lerin sonundaki döngüye geri dönülmektedir ve daha az kent ev-sahipliği yapmaya istekli iken IOC’nin bu sayıyı artırmak için ikna etme çabaları artarak devam etmektedir. 1924’ten itibaren olimpiyat köyü uygulaması yapılmaktadır ve ilk olimpiyatlar görece düşük bütçeli organizasyonlarken, ekonomik boyut son dönemdeki organizasyonlarda asıl öne çıkan husustur. Oyunlar için ortaya konan “mega-projeler”, çoğu zaman sportif faaliyetin önüne geçmektedir. Özellikle 1960 Roma olimpiyatlarıyla beraber, bu organizasyonların şehrin çehresini değiştirmek ve yeni yol, köprü, altyapı ve havaalanı düzenlemeleri yapmak için kullanıldığı görülmektedir (Gold ve Gold, 2008:304). Bununla beraber 1968 Mexico City oyunları ile beraber bu harcamalara yönelik protestoların da yükseldiği söylenmelidir. İlk defa gelişmekte olan ülkeler kategorisindeki bir ülkede yapılan olimpiyatları protesto için Mexico City’deki gösterilerde 260 kişinin öldüğü kayıtlara geçmiştir (Gold ve Gold, 2008: 305). Yukarıda değinilen 1972 Münih Olimpiyatları’ndan sonra güvenlik harcamaları da ayrı bir önem kazanırken, 1976 Montreal Oyunları büyük mali yük ve borç batağı getirmiştir. Kâr eden ilk oyunlar olan Los Angeles 1984, Tomlinson’a göre (2005:166) 222 milyon, Gold ve Gold’a göre (2008: 307) 225 milyon dolar kazanç elde etmiştir. Esasen bu kazanç önceki oyunlara göre daha az sponsor sayısı ile elde edilmiştir (Tomlinson, 2005:166). 1992 Barcelona için yapılan harcamaların yüzde 80’inin sportif alanlardan ziyade kentsel gelişim için harcandığı vurgulanmaktadır. Sonraki oyunlarda bu tarz dolaylı etkilerin daha düşük kaldığı söylenebilir. Özellikle değişen küresel ekonomik dengelerle birlikte, olimpiyatlara hazırlık süreçlerine sadece merkez ve yerel yönetim değil, özel sektör-kamu işbirlikleriyle işleyen projeler damga

vermiştir. Böylece oyunlar, iş insanları, yatırımcılar, kentsel elitler ve başta emlak, medya ve turizm sektörleri olmak üzere ekonomi dünyasının içinde olduğu bir ağın etkisinde ilerlemektedir (Zimbalist, 2015:5). Elde edilen gelirlerin ülke ve kent bütçelerine gelir kaydedilmekten ziyade IOC, FIFA ve yayıncı kuruluşlara aktarıldığı görülmektedir. Bu alanda yayın gelirleri öne çıkmaktadır.Örneğin IOC,2009-2012 döneminde toplam yayın gelirlerinin % 70'ine sahip olmuş, 4 milyar dolarlık gelir elde etmiştir. Bu oran, 1960-1980 arasında gerçekleştirilen oyunlarda % 4 civarında seyretmekte, birkaç milyon dolarlık gelire karşılık gelmekteydi. FIFA da IOC'ye benzer biçimde, turnuva maliyetlerine katkıda bulunmadığı halde, ev sahibi ülkeye kendi lehine bir gelir dağılımı anlaşmasını kabul ettirmiştir. 2014 Dünya Kupası yayın gelirlerinin yarısını hanesine yazdıran FIFA'nın elde ettiği tutar 2,5 milyar dolardır (Hall, 2018; IOC, 2018a; Hayes, 2018). Daha fazla kişiye ulaşmak, büyük organizasyonların küreselleşmeyle ulaştığı boyutları da simgelemektedir. Olimpiyat köyünün, televizyonlar aracılığıyla bir "küresel köye" dönüşmesi daha çok kesimin ve kültürel farklılığın temas içerisinde olmasını sağlamaktadır. Bu olumlu yana karşın, oyunların medya merkezli bir hal alması, sponsorların yönlendirdiği oyun ve oyuncuların oluşmasına neden olmuştur.

Tablo 1 Olimpiyat Oyunları Yayın Gelirlerinin Tarihsel Gelişimi (1960-2016/ Milyon Dolar)

Yaz Olimpiyatları		Kış Olimpiyatları	
1960 Roma	1,2	1960 Squaw Valley	0,05
1972 Münih	17,8	1972 Sapporo	8,5
1984 Los Angeles	286,9	1984 Saraybosna	102,7
1996 Atlanta	898,3	1994Lillehammer	352,9
2004 Atina	1494	2002 Salt Lake City	738
2008 Pekin	1739	2006 Turin	831
2012 Londra	2569	2010 Vancouver	1280
2016 Rio	2868	2014 Soçi	1289

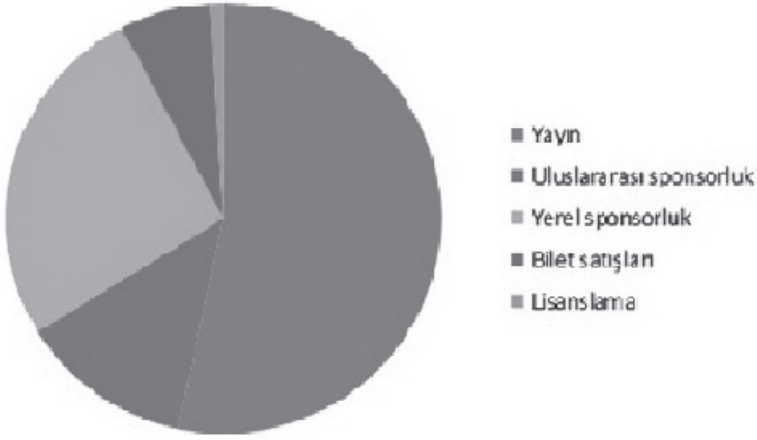
Kaynak: IOC, 2018a'dan yararlanılarak oluşturulmuştur.

Tablo 1'de 1960'dan bu yana düzenlenen oyunlardan elde edilen yayın gelirleri bulunmaktadır. 1984 Olimpiyatları, oyunların hem geniş kitlelere yayılması hem de ticarileşmesinin miladı olarak görülmektedir. Kendisinden önce düzenlenen olimpiyatların yayın gelirleri on milyonlu rakamlarla ifade edilirken, Los Angeles Oyunları'nda yaratılan gelir 300 milyon ABD Dolarına

yaklaşmıştır. Gelinen noktada son olimpiyat oyunlarında elde edilen yayın geliri tutarı 1960 yılı gelirininin 2400 katıdır.

Şekil 1 2013-2016 IOC Gelir Kaynakları

Kaynak: IOC, 2018a:6-7'deki veriler kullanılarak hesaplanmıştır. *Bu gelir

kalemleri IOC ve Organizasyon komitesince paylaşılmaktadır.

Yayın gelirlerinin ardından ikinci önemli gelir kaynağı olan sponsorluk gelirlerinin toplam gelirler içindeki payı % 39'dur. IOC tarafından yönetilen Olimpiyat Partnerleri Programı (TOP), ev sahibi ülke tarafından IOC gözetiminde yürütülen yerel sponsorluk programından oluşur. Tümüyle özel firmalardan elde edilen toplam sponsorluk gelirleri günümüzde 3 milyar doları aşmıştır. 1985 yılından bu yana uygulanan TOP, dünyanın önde gelen bazı çok uluslu şirketlerinin desteği ile yürütülmektedir (IOC, 2018a; IOC, 2018b).

Bilet satışlarının toplam gelirler içindeki payı 2013-2016 döneminde (Soçi ve Rio Olimpiyatları) %6,8 olmuştur. Bu oran, Vancouver (Kanada) 2010 ve Londra 2012 oyunlarını kapsayan 2009-2012 döneminde %15,4; 2008 Pekin Olimpiyatları'nda %5 olmuştur (IOC, 2018a). Buradan yola çıkarak şu ileri sürülebilir: Gelişmekte olan ülkeler yüksek altyapı maliyetlerine katlandıkları yetmezmiş gibi spor etkinliklerinden sınırlı ölçüde gelir elde edebilmektedirler. Brezilya, Rusya ve Çin gibi ülkelerde satın alım gücünün görece düşük olması nedeniyle ucuz bilet satılmakta; yüzde 90'ı aşan bilet satış oranları, ancak düşük hasılat pahasına yakalanabilmektedir.

Gelirlerin ev sahibi ülke ve uluslararası spor organizasyonları arasındaki

paylaşımı ile ilgili sorunlar yaşanır ve bu alandaki reform ihtiyacı dillendirilirken, oyunların iktisadi-sosyal maliyetleri de tartışmalara yol açmaktadır.

Bir istisna dışında, 1970'lere kadar gelişmiş ülkelerde gerçekleştirilen olimpiyat oyunları ev sahibi kentler için zorlanmadan katlanabilen maliyetlere karşılık gelmekteydi. Oyunlar kamu kaynaklarınca finanse edilmekteydi. Yukarıda sözü edilen zaman dilimi ile birlikte yaz olimpiyatlarının kapsamı, dolayısıyla katılımcı sayısı artmaya başladı. 1984 Los Angeles Oyunları'nın gösterdiği ekonomik başarı, izleyen yıllarda yeni talipliler ortaya çıkardı. 1988 sonrasında Çin, Rusya, Brezilya, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere gelen ev sahipliği başvuruları, üç mislinden fazla artış göstererek, sayısal olarak gelişmiş ülkeleri neredeyse yakaladı. Çoğunun nesnel temellere dayanmadığı sonradan anlaşılacak iktisadi fırsatlar ve prestij ile ilgili unsurlar, gelişen ülkelerin ihtişamlı ve pahalı projelerle dolu başvuru dosyaları hazırlamalarına ve 50 ila 150 milyon dolar arasında değişen kampanya harcamaları yapmalarına giden yolun taşlarını döşedi. IOC de seçim kriterlerini görkemli projeleri teşvik eden tarzda güncelledi (McBride, 2018; Baade ve Matheson, 2016: 203).

Tablo 2 Olimpiyat Oyunları Maliyetleri (Milyar Dolar)

Yaz Olimpiyatları		Kış Olimpiyatları	
1996 Atlanta	3,6	1998 Nagano	15,2
2000 Sidney	6,9	2002 Salt Lake City	2,5
2004 Atina	13,8-16	2006 Turin	4,5
2008 Pekin	45	2010 Vancouver	7,6
2012 Londra	11,4-18	2014 Soçi	51
2016 Rio	20	2018 Pyeongchang	13
2012 Londra	2569	2010 Vancouver	1280
2016 Rio	2868	2014 Soçi	1289

Kaynak: McBride, 2018; Baade ve Matheson, 2016: 205.

Tablo 2'den izlenebileceği üzere olimpiyat oyunlarını düzenleme maliyetleri ev sahipliğinin gelişmekte olan ülkelere yoğunlaşması ile birlikte dramatik artışlar göstermektedir. Söz konusu maliyetler, IOC'nin kriterlerini (stadyum, olimpiyat köyü, sorunsuz ve konforlu ulaşım, en az 40.000 otel odası vb.) karşılama konusunda önemli eksiklikleri olan bu ülkeleri önemli harcamalar yapmaya itmektedir. Yurttaşlarına ve vergi mükelleflerine karşı şeffaflık ve

hesap verebilirlik kaygısı taşımayan Rusya ve Çin gibi ülkelerde oyunlar için yapılan alt yapı yatırımlarının önemli bir bölümü-başta ulaşım altyapısı olmak üzere- sportif etkinliklerle ilgisi olmayan alanlara yönelmiştir. Pekin Olimpiyatları'nın toplam maliyeti içinde sportif alt yapı harcamalarının payı %5,1'tir. Bu oran, bir kış olimpiyatı için çok pahalıya mal olan Soçi'de %13,1 olarak hesaplanmıştır (Baade ve Matheson, 2016: 205). Bu süreçte dikkati çeken bir diğer gelişme bütçe aşımalarıdır. Düzenlenen bütün oyunlarda planlanan harcamalarla gerçekleşen harcamalar arasında farklılıklar gerçekleşmiştir. Bu bir noktaya kadar doğal karşılanabilir olsa da birçok örnekte gerçekleşen sapmalar dramatik boyutlardadır. Rekor bütçe aşımı %796 ile Montreal Oyunları'na aittir. Barcelona oyunlarında bu oran % 417 olarak gerçekleşmiştir. Pekin doğru bütçeleme açısından iyi bir örnek oluşturmuş, bütçe aşımı % 4'te kalmıştır (Flyvbjerg ve Stewart, 2012: 10).

“Beyaz fil” tabir edilen projelere harcanan kaynaklar kentin yerleşiklerinin büyük tepkisini çekmektedir. Birkaç haftalık sportif etkinliğin ardından neredeyse hiç kullanılmayan spor tesislerinin 10 milyonlarca doları bulan yıllık bakım maliyetleri merkezi ve yerel bütçelere yük oluşturmaktadır. Montrealli vergi mükellefleri, 1976 Olimpiyatı'nın yarattığı mali yıkımdan kaynaklanan borçları 2006 yılına kadar ödemek durumunda kalmışlardır. Atina Olimpiyatları sonrasında atıl kalan tesisler, Yunanistan'ın yıllardır içinde bulunduğu derin krizin nedenleri arasında gösterilmektedir. Yunanistan'ın oyunlar için yaptığı harcama ülke GSYH'sinin % 7'si dolayındadır (Ponomarenko ve Plekhanov, 2014). Güncel bir örnek 2018 Kış Olimpiyatları için verilebilir. Gangwon bölgesel yönetimi bütçesinin, kullanılmayan tesisler için yıllık 8,5 milyon dolar tutarında açık vereceği tahmin edilmektedir. Brezilya hükümeti, sporcuların konakladığı, yıllık bakım maliyeti 14 milyon doları bulan 4000 daireyi yerleşiklerin barınması için dönüştürmeye çalışmakta, ancak sunduğu teklifler yurttaşlarca cazip bulunmamaktadır (McBride, 2018; Hiller, 2006). Brezilya için verilebilecek çarpıcı bir alternatif maliyet örneği 2014 Dünya Kupası'na ilişkindir. Kupa için inşa edilen stadyum park yeri olarak kullanılmaktadır. 11 ila 14 milyar dolar olarak ifade edilen kupayı düzenleme maliyeti, ülkenin iki yıllık sosyal refah harcamasına eşittir (Hall, 2018).

Bunlara ek olarak, yeni yapılan spor alanlarının kentin merkezinden uzak alanlarda inşa edilmesi, burada yerleşik bulunan yoksul kesimlerin yerleşim bölgelerinden uzaklaştırıldığı görülmektedir. Bu soylulaştırma yoluyla sermayeye yeni değerlendirme alanları açmaktır. İlgili yerleşim birimlerinin sportif etkinliğin “prestijini” gölgelememesi bahanesi ile üst-orta sınıfların kullanımına açıldığı, buna bağlı olarak emlak fiyatlarının ve dolayısıyla

rantlarının artış gösterdiği görülmektedir. Görüleceği üzere, organizasyonların, uzun-vadeli etkileri oldukça karmaşık ve dolaylıdır; oyunların sportif hedeflerinin ötesinde sonuçlar doğurmaktadır (Hiller, 2006: 324-325). Oyunlar için yapılan stadyum ve binaların toplumun varlıklı kesimlerince kullanılmaya devam ettiğini belirten Zimbalist'e (2015:122) göre büyük spor organizasyonları, var olan iktidar ilişkilerini yeniden üretmekte ve toplumsal eşitsizliklerin devamını sağlamaktadır.

Uluslararası spor organizasyonları düzenleyici ülke ekonomileri için yarattıkları yükü katlanılır kılacak gelir akımları da yaratamamaktadır. Bazı olimpiyatlar üzerinde yapılan çalışmalarda, oyunların milli gelire etkisinin oldukça kısıtlı olduğu ortaya konmuştur. Örneğin 2000 Sidney Olimpiyatları'nın 1994-2005 arasında ortalama % 0.12 katkı sağladığı (Madden, 2006); 2004 Atina Olimpiyatları'nın 1997-2005 arasında % 1.3 oranında olumlu etki yaptığı ve sonraki yıllarda ise bu etkinin azaldığı belirtilirken (Kasimati ve Dawson, 2009); 2008 Pekin'in milli gelire etkisinin % 0.1 oranında kaldığını hesaplayan Li, Blake ve Thomas (2013)'a göre kentin ya da ülkenin ekonomisi ne kadar büyükse oyunların ekonomik etkisi daha az olmaktadır. Yine Billings ve Holladay (2011), 1950-2005 yılları arasında olimpiyatlara ev sahipliği yapan kentlerin kişi başı GSYH ve ticari açıklıkları ile ev sahipliği arasında uzun dönemli bir etki saptamamışlardır.

Uluslararası spor etkinliklerine ev sahipliği yapmak, bu süreçte üzerine sıklıkla vurgu yapılan turizm sektörü açısından da her zaman olumlu sonuç vermemektedir. Turizm geliri sınırlı olan kentler tanınırlıklarını arttırabilirken, bu alanda belirli bir yol almış kentler aşırı kalabalık, barınma vb. hizmet fiyatlarındaki ciddi artışlar nedeniyle kayba uğrayabilmektedir. Örneğin Barselona, Sidney gibi kentlerin turizm sektörlerinde canlılık gözlenirken, Londra ve Pekin için sektörel kayıplar gözlemlenmiştir. 2010 Dünya Kupası'nın ev sahipliğini üstlenen ülke Güney Afrika'nın ağırlamayı hedeflediği turist sayısı beklentilerin oldukça altında kalmıştır. 2016 Olimpiyatlarına ev sahipliği yapan Brezilya'nın turizm gelirleri yüzde 6 dolayında artış göstermiştir. 350-400 milyon Dolara karşılık gelen bu turizm geliri oyunlar için üstlenilen maliyetler ve turizm sektörüne yatırılan 5 milyar dolar göz önüne alındığında tatminkâr değildir (McBride, 2018; Chavez, 2016; Hall, 2018; Hayes, 2018). Ev sahibi ülke hükümetlerine sunulan etki raporlarında yer bulan bir diğer başlık istihdamdır. 2002 Kış Olimpiyatları üzerine yapılan bir çalışmada, oyunların düzenlendiği ay zarfında 7.000 kişilik bir istihdam artışı olduğu sonucuna varılmıştır. Olimpiyata ev sahipliği yapmanın istihdama uzun dönemli katkısı olmadığı gibi, kısa dönemde gerçekleşen istihdam artışı, beklentilerin beşte

biri dolayında kalmıştır (Bauman vd., 2010, 7-9). 2012 Londra Olimpiyatları için yapılan araştırmaya göre yaratılan yeni işlerin yalnızca % 10’unda, oyunlar öncesi işsiz olanlar istihdam edilmiştir (Ponomarenko ve Plekhanov,2014).

Gelinen noktada aralarında gelişmiş ülkelere ait olanların da bulunduğu bir dizi kentin ev sahipliği başvurularını geri çektiklerine tanık olunmaktadır. Oslo ve Stockholm 2022 kış oyunları adaylığından; Boston, Budapeşte, Hamburg ve Roma kamuoyu tepkisi üzerine 2024 oyunlarına yaptıkları başvuruları geri çekmişlerdir. IOC’nin elinde Los Angeles ve Paris kalmıştır. Bu beklenmedik gelişmeler karşısında oyunların gelişmiş ülkelerde düzenlenmesi ya da daimi bir kentte yapılması gibi öneriler gündemi daha güçlü biçimde işgal edeceğe benzemektedir (Baade ve Matheson, 2016: 213-214; McBride, 2018).

IOC’yi kontrolsüz bir küresel monopol olarak tanımlayan Zimbalski (2017), Rio 2016’yı farklı boyutlarıyla incelerken bu oyunların hazırlık süreci, güvenlik, ekonomi gibi noktalarda 1968, 1972 ve 1976’daki felaket sonuçlarla karşılaştırılacak olaylara tanıklık edeceği şeklinde beklentinin yüksek olduğunu, bu yüzden en az hasarla atlatıldığı için oyunlarının bitişinin IOC’ye büyük mutluluk verdiğini kaydetmektedir. Rio’dan devreden sorunlar, bir sonraki olimpiyatlara da yansyacaktır. 2020 Olimpiyatlarını düzenleyecek Tokyo, 7.1 milyar dolarlık bütçeyle adaylık sürecini kazanmışken Eylül 2016 tarihli bir raporda bütçenin 30 milyar dolara çıkarılması gerektiği belirtilmektedir ve IOC Başkan Yardımcısı John Coates de yaptığı açıklamada, yüksek maliyetlerin gelecek oyunlarda aday olmayı düşünen ülkeleri korkuttuğunu kabul etmektedir (Zimbalist, 2017:2).

Sonuç

Bu çalışmada, uluslararası sportif organizasyonların siyasal ve ekonomik açıdan tartışılması amaçlanmıştır. Farklı örneklerde ve özellikle son dönemlerdeki organizasyonlarda gösterildiği gibi ekonomik eksenli bir siyasal boyut, sportif yarışma düşüncesinin çok ötesine geçmiştir. Çalışmanın en önemli sonucu, Olimpiyat ve Dünya Kupası organizasyonlarının kamu kaynaklarıyla finanse edilmekten vazgeçilip bir sermaye değerlendirme alanı olarak küresel sermayenin ilişki ağı içindeki yerini aldığıdır. Gelir-gider kalemlerinin milyar dolarla ifade edildiği 2000 sonrası uluslararası spor organizasyonları, devlet bütçelerini zorlayan boyutlara erişmiştir. Uluslararası spor organizasyonları, gerek ev sahibi ülke gerekse küresel sermaye çevrelerince piyasa ilişkilerine tabi kılınmaktadır. Gelişmekte olan dünyada yükselen yeni otoriteryanizmin sporu “ulusal gurur” inşa projelerine alet etmesi, küresel sermaye birikimine hizmet ettiği ölçüde anlayışla karşılanmaktadır. Küresel siyasette farklı ideolojik ve

kültürel öğeleri bir arada tutmaya çalışan ve bu hedefe ulaşmada kimi zaman başarısızlığa uğrayan büyük uluslararası sportif organizasyonlar, günümüzde siyasal, kültürel, sosyolojik boyutları aşan ya da önemsiz hale getiren bir ekonomik işleyişe teslim olmuşa benzemektedir.

Dünya Kupası ve Olimpiyatlara dair ekonomi politik bakış açısı geliştirmek, oyunların çok boyutluluğunu görmemizi sağlamaktadır. Pek çok konuda olduğu gibi, bu konuda da bütüncül bir bakış açısı geliştirmek sosyal bilimlerden açısından önemlidir. Çünkü olayların birbiriyle ilişkisini kurmaksızın çeşitli sayısal verilere ve istatistiklere gömülen analizler, çok fazla anlam ifade etmeyecektir. Bu yazıda amaçlandığı gibi, sportif alandaki ekonomik ilişkilerin siyasal ve sosyal boyutlarını göz önüne almak, uluslararası organizasyonların sermaye ağı içindeki yerini anlamamızı sağlar. Böylece küresel ekonominin etki ettiği bir alt başlığa dair yeni bir vizyon geliştirmemiz sağlanır.

DİPNOT

1 Rusya 2014 Kış olimpiyatları ve 2018 Dünya Kupası için 65 milyar ABD Doları tutarında bir harcama yapmıştır. Özellikle Soçi oyunları için katlanılan 51 milyar dolarlık maliyet bir kış olimpiyatı için astronomik ölçüdedir. Petrol fiyatlarının yüksek olduğu dönemde girilen ve GSYH'nin yaklaşık %2,5'ine karşılık gelen bu harcamalar, enerji fiyatlarının düşmesi ve ABD ve AB'nin mali yaptırımları nedeniyle ülke üzerinde büyük yük oluşturmaktadır. Rus vergi mükellefleri öngörülebilir gelecekte yıllık 1 milyar dolarlık bir yükü karşı karşıya kalacaktır. Belli başlı Rus bankalarının olimpiyat harcamaları ile ilişkili olarak ödeme güçlüğü içine düşeceğine yönelik endişeler vardır (McBride, 2018; Ponomarenko ve Plekhanov, 2014).

KAYNAKÇA

Abrams, Roger I. (2013). *Playing Tough: The World of Sports and Politics*, Northeastern University Press.

Ak, D. (2015). "Olimpiyat Oyunlarının Ev Sahibi Kente Etkileri Açısından Değerlendirilmesi", *Pamukkale Journal of Eurasian Socioeconomic Studies*, 2: 1, 1-19.

Alegi, P. (2008). "A Nation To Be Reckoned With": The Politics of World Cup Stadium Construction in Cape Town and Durban, South Africa", *African Studies*, 67:3, 397-422.

Andrews, D. (2016). "Sport, Spectacle and The Politics of Late Capitalism",

Routledge Handbook of Sport and Politics, Routledge.

Baade R. A. ve Matheson V. (2016). “Going for the Gold: The Economics of the Olympics”, *Journal of Economic Perspectives*, 30: 2, 201–218.

Bauman R. vd. (2010). “The Labor Market Effects of the Salt Lake City Winter Olympics”, *College of the Holy Cross Research Series*, No. 10-02.

Bauman R. ve Matheson V. (2013). “Infrastructure Investments and Mega-Sports Events: Comparing the Experience of Developing and Industrialized Countries”, *College of the Holy Cross Faculty Research Series*, No. 13-05.

Billings S. B. ve Holladay J. S. (2011). “Should Cities Go For The Gold? The Long Term Impacts Of Hosting The Olympics”, *Economic Inquiry*, 50:3, 754-772.

Chavez N. (2016). “Olympic Games RIO 2016-Economic Legacy”, *Olympic News*, 16 March.

Cornelissen, S. (2007). “Crafting Legacies: The Changing Political Economy of Global Sport and the 2010 FIFA World Cup™”, *Politikon*, 34:3, 241-259.

Cornelissen, S. ve Swart, K. (2006). “The 2010 Football World Cup As A Political Construct: The Challenge Of Making Good On An African Promise”, *The Sociological Review*, 54:2, 108-123.

Espy, R. (1981). *The Politics of the Olympic Games*, University of California Press.

Flyvbjerg, B. ve Stewart A. (2012). “Olympic Proportions: Cost and Cost Overrun at the Olympics 1960-2012”, *Saïd Business School University Oxford Working Paper*, 1-23.

Gold, J. R. ve Gold, M. M. (2008). “Olympic Cities: Regeneration, City Rebranding and Changing Urban Agendas”, *Geography Compass*, 2:1: 300–318.

Guttmann, A. (1988). “The Cold War and the Olympics”, *International*

Journal, 43:4, 554-568.

Guttman, A. (1998). "The 'Nazi Olympics' and American boycott controversy", in Pierre Arnaud, and Professor Jim Riordan (eds), *The Sport and International Politics: Impact of Facism and Communism on Sport*, Routledge.

Güzelipek, Y. A. (2017). *Uluslararası İlişkiler ve Spor-Tarihe Damgasını Vuran Spor Olayları ve Politik Çözümlenmeleri*, Cinius.

Hall, S. (2018). "Does Hosting A World Cup Make Economic Sense?", *World Economic Forum*, <https://www.weforum.org/agenda/2018/06/world-cup-football-smart-investment-russia-host/>. Erişim:01.10.2018.

Hayes, A. (2018). "FIFA World Cup 2018-Does it Make Economic Sense?", *Dough Roller*, June 26.

Hiller, H. (2006). "Post-event Outcomes and the Post-modern Turn: The Olympics and Urban Transformations", *European Sport Management Quarterly*, 6:4, 317-332.

Horne, J. (2016). "The Contemporary Politics of Sports Mega-Events", *Routledge Handbook of Sport and Politics*, Routledge.

IOC (2018a). *Olympic Marketing Fact File*, Lausanne: IOC.

IOC (2018b). *International Olympic Committee Marketing Report Rio 2016*, Lausanne: IOC

Karahan, B. G. (2015). "Modern Olimpiyat Oyunlarında Siyaset ve Boykotlar", *Uluslararası Spor, Egzersiz ve Antrenman Bilimi Dergisi*, 1:2, 114-119.

Kasimati, E. ve Dawson, P. (2009). "Assessing the Impact of the 2004 Olympic Games on the Greek Economy: A Small Macroeconometric Model", *Economic Modelling*, 26, 139-146.

Kass, D. (1976). "The Issue of Racism at the 1936 Olympics", *Journal of Sport History*, 3:3, 223-235.

Krüger, A. (2003). "Germany: The Propaganda Machine", in Murray, W.,

Krüger, A. (eds), *The Nazi Olympics : Sport, Politics, and Appeasement in the 1930s*, University of Illinois Press.

Li, S., Blake, A., Thomas, R. (2013). “Modelling the economic Impact of Sports Events: The Case of the Beijing Olympics”, *Economic Modelling*, 30, 235–244.

Mackenzie, M. (2003). “From Athens to Berlin: The 1936 Olympics and Leni Riefenstahl’s Olympia”, *Critical Inquiry*, 29:2, 302-336.

Madden, J. R. (2006). “Economic and Fiscal Impacts of Mega Sporting Events: A General Equilibrium Assessment”, *Public Finance and Management*, 6:3, 346-394.

McBride J. (2018). “The Economics Of Hosting The Olympic Games”, Council on Foreign Relations, <https://www.cfr.org/backgrounder/economics-hosting-olympic-games>, Erişim: 20.09.2018.

Murray, W. (2003). “Introduction”, in Murray, W., Krüger, A. (eds), *The Nazi Olympics : Sport, Politics, and Appeasement in the 1930s*, University of Illinois Press.

Nauright, J. (2004). “Global Games: Culture, Political Economy And Sport In The Globalised World Of The 21st Century”, *Third World Quarterly*, 25:7, 1325-1336.

Öncel A. (2018). “Uluslararası Spor Organizasyonlarının Sosyo-Ekonomik Etkileri: 2012 Londra Olimpiyatları Örneği ve Türkiye İçin Bir Değerlendirme”, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 9:22, 357-375.

Ponomarenko, O. ve Plekhanov A. (2014). “Economic Impact of the 2014 Sochi Winter Olympics”, *EBRD*.

Preuss, H. (2004). *The Economics of Staging The Olympics: A Comparison Of The Games, 1972-2008*, Edward Elgar Publishing.

Sterken, E. (2006). “Growth Impact of Major Sporting Events”, *European Sport Management Quarterly*, 6:4, 375-389.

Tomlinson, A. (2006). “Los Angeles 1984 and 1932: Commercializing

American Dream”, in Tomlinson, A., & Young, C. (Eds.), *National Identity and Global Sports Events : Culture, Politics, And Spectacle in The Olympics And The Football World Cup*, SUNY Press.

Tomlinson, A. ve Young, C. (2006). “Culture, Politics, and Spectacle in the Global Sports Event—An Introduction”, Tomlinson, A., & Young, C. (Eds.), *National Identity And Global Sports Events : Culture, Politics, And Spectacle in The Olympics And The Football World Cup*, Suny Press.

Yıldız, E. ve Ayas Aydın, S. (2013). “Olimpiyat Oyunlarının Sürdürülebilir Kalkınma Açısından Değerlendirilmesi”, *Spor Bilimleri Dergisi*, 24:4, 269–282.

Zimbalist, A. (2016). *Circus Maximus: The Economic Gamble Behind Hosting The Olympics And The World Cup*, The Brooking Institution Press.

Zimbalist, A. (2017). “Introduction – ‘Welcome to Hell’”, A. Zimbalist (ed.), *Rio 2016 – Olympic Myths, Hard Realities*, The Brooking Instutions.